

Corona, een loodzware ‘kroon’

Risico's, kansen en uitdagingen

*De last die de Europese unie en haar lidstaten
samen moeten dragen*

ISBN: 978 90 8666 514 3

NUR: 740

© 2020, Mr. J.J. de Visser

Mosae Verbo, Boekenplan.nl, Maastricht

Omslag ontwerp: Lieve Stiers, Maastricht

Foto omslag: Anton Starikov

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (Artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

INHOUDSOPGAVE

EEN WOORD VOORAF 7

COVID-19 – HET GEVAAR ZIT VERSCHOLEN IN EEN
KLEIN, GEMEEN HOEKJE 9

- A) Inleiding 9
- B) Recht, Maatvoering en Mankerend Vertrouwen 33
- C) De Stilte voor de Storm 46
- D) Van Nationaal naar Europees om een Coronaire
Crisis te Vermijden 55
- E) Verschillen in Regio's binnen de EU en Daarbuiten 75
- F) Mogelijke Gevolgen 82

COVID-19 EN DE GEVOLGEN DAARVAN VOOR DE
EMU EN DE BEGROTING 87

- A) Inleiding 87
- B) Besluiten door ECB, EIB en Commissie 88
- C) De Ecofinraad van april 95
- D) Naar de Europese Raad van april 2020 107
- E) Merkel, Macron en Von der Leyen gaan samen
zitten knutselen 112
- F) De Voorstellen van de Commissie 119
- G) De Economische Context waarbinnen de Europese Raad
te beslissen had 126
- H) De Europese Raadsvergadering van juli 2020 142

ALGEMENE CONCLUSIE 163

EEN WOORD VOORAF

Precies als bij de voorbereiding van mijn vorige boek gooide de actualiteit ook ditmaal mijn plannen volledig door de war. Ik was me aan het voorbereiden om het afsluitende deel van mijn trilogie over Europa te schrijven¹, waarbij ik van plan was een blik in de toekomst te gaan werpen. Vragen meer dan genoeg: Hoe zou de EU zich geopolitiek kunnen gaan ontwikkelen, bijvoorbeeld richting China en de USA? Gaat ze nu eindelijk eens een actieve vredes bemiddelende rol spelen in het Midden-Oosten, nu de politiek van de USA steeds eenzijdiger Israël begunstigt? Wordt de EU een wereldspeler op het gebied van defensie en aan welke randvoorwaarden moet dat beleid dan voldoen? Hoe gaat het nu verder met de ontwikkeling richting een volwaardige EMU die de euro een stabiele basis voor de lange termijn biedt? Gaan we nu eens met elkaar een wijs beleid inzake migratie overeen kunnen komen of blijft het aanmodderen? Hoe gaan we het respect voor de *'Rule of Law'* in Midden- en Oost-Europa helpen bevorderen en welke instrumenten hebben we daarvoor de komende jaren in handen? Gaat dat klimaatbeleid van de EU een veertje kunnen wegblazen of blijft het bij holle praat? Heeft de EU de strijd om een eigen positie op technologisch gebied al verloren aan de grote ICT-machthebbers uit Amerika en, misschien, China of zijn er nog wenkende perspectieven? Welke invloed kan de EU op al deze gebieden wereldwijd uitoefenen en willen we dat? Ja, het aantal thema's dat nog behandeld verdient te worden om een compleet beeld van de Europese integratie te schetsen is groot en divers.

¹ Mijn vorige boeken over dit thema zijn: *'Europa – Dáárom!'*, Uitg. Boekscout, 2014 en *'Spagaat óf Balans'*, Uitg. Boekenplan, 2019.

Maar toen brak het coronavirus los. Onze hele wereld werd op zijn kop gezet. Miss Corona bleek de perfecte olifantenvrouw in de huiskamer van de wereld en dus ook van de EU. Alle andere thema's werden opeens daaraan ondergeschikt. En zo komt het dat mijn derde boek nog even moet wachten en dat ik nu eerst aandacht heb gegeven aan dit virus. Wederom met gebruik te maken van in overvloedige mate, algemeen beschikbare publieke informatie. Verschil met beide vorige boeken is wel dat ik ditmaal minder houvast heb gevonden in reeds bestaande boeken; het gaat vooral om publicaties in de media.

Ook ditmaal ben ik grote dank verschuldigd aan mijn vaste groep discussievrienden: Humbert Drabbe, Jaap Frederiks, Dennis de Jong, Jules Hosman, Laurent Stokvis en enkele anoniemi. Elk van hen heeft mij weer mateloos verrijkt met zijn specifieke kennis en ervaring, waarin ze me zo ruimhartig lieten delen. Vast staat verder dat ook dit boek zeker niet tot stand zou zijn gekomen zonder de onvermoeibare steun en stimulators van mijn lieve Helen.

Vandaar dan dit boek, dat exclusief aandacht besteedt aan de olifant in de kamer van het moment. Dat uit de tekst blijkt dat een en ander reeds zijn schaduw vooruit werpt over de andere thema's die ik ooit van plan ben te behandelen, spreekt overigens voor zich.

En als altijd ben ik, ook ditmaal, de enige die verantwoordelijk is voor de tekst. Deze is geactualiseerd tot en met 1 september 2020.

COVID-19² – HET GEVAAR ZIT VERSCHOLEN IN EEN KLEIN, GEMEEN HOEKJE

A) Inleiding

De mensheid draagt belangrijke kenmerken van Icarus in zich: we streven altijd naar meer, hoger of dieper en wanen ons lange tijd meester van aarde, ja zelfs van het heelal, menende dat we ook daar ongestraft onze satellieten met hun afval en wat verder al niet in kunnen slingeren. Maar altijd komt er het moment waarop de natuur haar rechten herneemt en ons met een smak terneer werpt. En dat eindigt dan met dood en ellende. Zo hadden we geleidelijk aan gedacht dat we pandemieën hadden uitgebannen, zeker in de ontwikkelde wereld. Een pandemie was bij ons een theoretisch begrip geworden. Maar met de wereldwijde verknoping, die globalisatie heet, is een probleem in Azië of Afrika, veel sneller dan vroeger, ja, reeds vandaag of anders uiterlijk morgen ook ons probleem. Er is geen ontsnappen mogelijk. We hebben ons klimaat zeer ernstige schade toegebracht, hopelijk nog niet dodelijk, en virologen, epidemiologen en andere ‘ogen’ weten ons te vertellen dat er een directe samenhang is tussen het opnieuw uitbreken van pandemieën en de schade aan het klimaat. Ons wordt ook gezegd dat we moeten rekenen met het toekomstig frequent uitbreken van nieuwe pandemieën; er zijn schadelijke virussen in overvloed in de natuur, waar de mens geen weet van heeft³. Ons leven is nu reeds ingrijpend veranderd en zal ook verder ingrijpend veranderen. Enkelen als Bill Gates waarschuwd reeds lang,

² In de wetenschap heet corona COVID-19, Corona Virus Disease 2019. Daarom wordt van nu af aan deze term hier aangehouden.

³ In vergelijkbare zin prof. Louise Vet in een interview met Paul Luttikhuis in NRC Handelsblad van 6 juni 2020, getiteld ‘Covid-19 toont aan dat ons economische systeem niet deugt’.

maar zij werden niet gehoord⁴, het onvermijdelijk lot van Cassandra. ‘How bad will it get?’ vroeg The Economist zich op 1-2-2020 af. Het was de eerste keer dat het weekblad aandacht aan de pandemie besteedde en de vermoedens en voorspellingen die de redactie daarin neerschreef bleken in de weken en maanden daarna allemaal treffend correct. Hoe onzeker alles ook was, het was dus kennelijk niet onmogelijk om voorspellingen in de juiste richting te doen. Maar in dat geval hadden we ons ook kunnen voorbereiden zoals Gates in 2015 al bepleitte. We troffen alleen geen voorzorgsmaatregelen en liepen recht in de val. Nu is het te laat en moeten we deze dijkdoorbraak in de gezondheidszorg gaan herstellen⁵.

⁴https://www.ted.com/talks/bill_gates_the_next_outbreak_we_re_not_ready
Wat Gates hier zegt blijkt enkele jaren later een precisieschot in de roos. Het is bijna verbijsterend hoe nauwkeurig hij in zijn voorspellingen in deze TED- talk blijkt te zijn. Iedereen zou dat moeten zien om tot zich door te laten dringen hoe urgent de situatie is. Hij is van opvatting dat van alle inspanningen die we eigenlijk hadden dienen te verrichten amper 5% zijn gedaan. Inge Vervotte, Vlaams syndicaliste, politica, minister en welzijnswerker doet dan ook een klemmend appèl om de investeringen fors op te schroeven. Niet óf/óf, maar én/én in klimaat, gezondheid, sociale bescherming e.a. Ze waarschuwt tegen een terugkeer naar de vroegere ‘normaliteit’, waar politici, ondernemers en tal van anderen naar verlangen. Dat normaal was helemaal niet normaal, het was roofbouw. Nee, we moeten de samenleving juist anders inrichten. Zie: ‘Laten we vooral níét terugkeren naar de normaliteit’, interview met Marjan Justaert in De Standaard van 11 april 2020. De Amerikaan Timothy McBride, adviseur Obamacare van president Obama, kan overigens enkel maar jaloers naar Europa kijken: ‘Een Europees gezondheidssysteem heeft veel meer zin’ zegt hij in een interview met Ine Roex in De Standaard van 11 april 2020. Op dit gebied ligt Europa mijlenver voor op Amerika.

⁵ ‘En nu is het onze beurt’ schrijft Geert Mak in een prachtig essay in NRC Handelsblad van 28 maart 2020. Op dat moment is Mak nog vol twijfel of Europa in staat zal zijn zich als baron von Münchhausen, aan de eigen bretels uit de modder op te trekken. Niemand anders zal ons immers te hulp schieten; we moeten het zelf doen. Kunnen we dat, willen we dat? Een enorme uitdaging. Vermoedelijk zou hij een maand later al minder twijfel hebben. Zo snel gaan de ontwikkelingen.

a) ‘Angst is een onderschatte drijfveer voor verandering’, zegt de Britse historicus prof. Adam Tooze in een mooi interview.^{6,7} Hoe krachtig die drijfveer wel niet is weten we inmiddels. De ontwikkelingen in de maatschappij en in de medische wetenschap in het bijzonder zijn zover gevorderd dat we ons nergens ter wereld nog domweg neerleggen bij een pandemieramp die ons overkomt. We gaan in de verdediging met de beste ons ter beschikking staande middelen. We aanvaarden voor het eerst in de geschiedenis, althans in landen die zich dat economisch kunnen veroorloven, dus vooral op het noordelijk halfrond, dat dat verzet het economisch hart van onze samenlevingen een tijdlang stillegt. We aanvaarden dat de overheid enorme inspanningen levert om de sociale gevolgen van deze hartverlamming te verzachten, we accepteren een grotere rol van de staat dan deze heel lang geweest is. We beseffen dat de dogma’s van het neoliberalisme nu even niet kunnen gelden. Nu even niet *‘greed is good’*⁸, maar saamhorigheid en zorg voor de zwaksten in de samenleving. Zelfs in het neoliberale land bij uitstek sinds Ronald Reagan, de USA, neemt het Amerikaanse Congres volstrekt ongekend ingrijpende maatregelen. We praten niet langer over miljarden, maar over biljoenen! We steken ons op ongekende wijze in de schulden zonder ons nu af te vragen hoe die later zullen moeten worden afgelost. Ja, de vraag is zelfs of ze wel moeten worden afgelost. De bezuinigingspolitiek die bijvoorbeeld in Nederland traditioneel is vindt Tooze nu volslagen irrealistisch. Tal van zaken die tot voor kort

⁶ Zie voor het interview met gelijklopende titel het gesprek van Rik Rutten met Tooze in NRC Handelsblad van 27-6-2020.

⁷ In zijn boek *‘Is it tomorrow yet? Paradoxes of the Pandemic’*, Uitg.: Penguin, 2020 gaat de Bulgaarse politicoloog Ivan Krastev op zoektocht naar de onwaarschijnlijke maatschappelijke veranderingen waar dit virus allemaal niet voor zorgt en nog gaat zorgen. Eén element dat ook bij hem een belangrijke rol speelt is de angst waarover ook Tooze schrijft. Het boek is door Rik Rutten besproken in ‘Het virus als metafoor’ in NRC Handelsblad van 21-8-2020.

⁸ De complete voordracht van Gordon Gekko, de filmheld die dit adagium tot zijn lijfspreuk maakt, is terug te kijken op:

<https://www.youtube.com/watch?v=VVxYOQS6ggk>

ondenkbaar waren zijn nu plotseling realistisch. Wat ooit de uiteindelijke gevolgen van COVID-19 zullen blijken te zijn, zeker is dat onze samenlevingen er ingrijpend door veranderen, meent Tooze. Juist ook op langere termijn, bijvoorbeeld omdat we ons beter zullen gaan voorbereiden op de nu nog onbekende pandemieën die onze steeds kwetsbaarder ultramoderne samenlevingen bedreigen. En dat alles wordt mogelijk door angst. Angst voor onze eigen gezondheid, angst om onze werkgelegenheid, angst voor de gigantische onzekerheid waarmee we opeens moeten leven. De overheid is terug van weggeweest; de overheid moet weer voor zekerheid en geborgenheid zorgen. Maar die overheid kan het niet meer alleen, zeker niet in Europa. Die overheid moet samenwerken met de andere Europese overheden wil het gewenste doel worden bereikt. Tooze lost een flink openingsschot af voor dit boek!

- b) We staan ‘op de drempel van een nieuwe tijd’ voorspelt ook Ahmet Altan⁹. Hij heeft alle tijd om na te denken want hij is door Erdoğan voor lange tijd in de gevangenis opgesloten. Schrijver en denker zijn in hedendaags Turkije is een gevaarlijk vak. Hij vergelijkt ons op dit moment met een wereldwijde kudde antilopen die een gevaarlijke rivier vol krokodillen door moet. Er zullen stellig antilopen omkomen, maar ze hebben geen keus, ze moeten door die rivier. En zo moeten wij de komende tijd door de maalstroom die COVID-19 heet. Pas het einde van de crisis zal het echte begin van de XXIe eeuw zijn, precies zoals pas het einde van de Eerste en Tweede Wereldoorlogen het begin van de XXe eeuw inluidde. We hebben eens temeer geleerd, zegt Altan, dat de natiestaat van betrekkelijk nut is gebleken, zij kan vele problemen niet meer alleen oplossen, die structuur is duidelijk voorbij gestreefd¹⁰. De pandemie is immers in

⁹ Zie: ‘Op de drempel van een nieuwe tijd’ door Ahmet Altan in De Standaard van 30 mei 2020

¹⁰ Mia Doornaert, columniste van De Standaard, is het daar volstrekt niet mee eens. Zie haar: ‘De terugkeer van de natiestaat’ van 2 april 2020. Zij neemt